

3. Ozhegov, S. I. (1982). *Slovar russkogo yazyika* / pod red. N. Yu. Shvedovoy [Dictionary of the Russian Language, ed. N. Yu. Shvedova.], Moscow.

4. Nikolayev, O. M. (2012). *Kompetentnist ta kompetenciya u suchasni pedahohici iak pedahohichni katehoriyi. Problemy suchasnoi psykholohii*. [The expertise and competence in modern pedagogy as a pedagogical category. Problems of modern psychology.]. Issue 15.

5. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektivy: Biblioteka z osvinoi polityky* (2004). [The Competence Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives: Library on Educational Policy]. Kyiv.

6. Diordiyashhenko, O. (2010). *Formuvannya profesiinoi kompetentnosti vchytelia inozemnykh mov na suchasnomu etapi*. [Formation of professional competence of the teacher of foreign languages at the present stage]. Kirovohrad.

7. Cullen, R., (1994). Incorporating language improvement in teacher training programmes, «ELT Journal», v. 48.

8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli. Dz. U. Nr 207, poz. 2110.

9. Elżbieta Jarosz Profil zawodowy nauczyciela języków obcych w Europie. Komisja ds. Certyfikacji EAQUALS Instytut Języka Angielskiego Gama College. Polska Rama Kwalifikacji – zmiana dla

edukacji i rynku pracy. Warszawa 27.10.2015 r. 32 s. http://www.kwalifikacje.edu.pl/download/konferencje/wawa2015/Profil_zawodowy_nauczyciela.pdf

10. Anna Jaroszevska, Analiza kompetencji nauczycieli języków obcych w kontekście nauczania w różnych grupach wiekowych. Nauczyciel języków obcych dziś i jutro. Poznań – Kalisz 2009.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗАХАРОВА Ірина Олександрівна – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови в Польщі та Україні

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZAKHAROVA Iryna Oleksandrivna – Postgraduate Student at the Department of Pedagogic and Educational Management Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University

Scientific interests: Professional training of future foreign languages teachers in Poland and Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 22. 01. 2019 р.

Рецензент – д.п.н. професор Савченко Н. С.

УДК 37.03

КІР'ЯНОВА Олена Василівна –

старший викладач кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова
e-mail: olena.kiryanova@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Ціннісний підхід до навчання й виховання у вищій школі має на меті допомогти особистостям здобувачів освіти вирішувати проблеми в процесі отримання життєвого досвіду. У цьому контексті провідну роль відіграє й педагогічна культура викладача як соціокультурний феномен.

Вища школа сприяє розвитку педагогічної культури викладачів як соціокультурного феномену. Члени науково-педагогічних колективів покликані не лише навчати, а й допомагати студентам вирішувати життєві проблеми. Саме цій меті слугує ціннісний підхід до навчання й виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аксіопедагогічні аспекти формування особистості майбутніх фахівців і педагогів усебічно розглядаються в науковому доробку Ю. В. Пелеха. На соціально-психологічних аспектах якості освіти

акцентують увагу В. В. Вербець, С. А. Литвиненко, А. В. Лякішева. Психолого-педагогічні підходи індивідуалізації й диференціації навчання, зокрема в професійній підготовці, досліджує Н. П. Дічек. У світлі існуючих досліджень і з огляду на реалії педагогічної практики у вищій школі необхідне цілісне теоретико-методологічне обґрунтування, системне вивчення особливостей ціннісних орієнтацій усіх учасників навчально-виховного процесу, розробка комплексної методики формування ціннісної культури майбутніх фахівців різного профілю в процесі навчання.

Мета статті – визначення ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців у процесі навчання й теоретичне обґрунтування педагогічного підходу до їхнього формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна педагогіка вищої школи гостро потребує змін у контексті переходу держави на модель інноваційного розвитку.

Підготовка фахівців має враховувати не лише розвиток пізнавальних здібностей, удосконалення навичок самостійної роботи, їхній подальший успішний професійний розвиток, а й особистісний.

Система вищої освіти має бути при цьому єдиною базою фахової орієнтації здобувачів освіти щодо змісту, форм майбутньої діяльності на основі системи цінностей, засобів комунікації тощо. У закладі вищої освіти слід дотримуватись основних принципів навчально-виховного процесу: демократизації, гуманізації, диференціації, інтеграції навчання.

Академічний тлумачний словник української мови визначає, що цінність – це те, що має певну матеріальну або духовну вартість; важливість, значущість чого-небудь [7]. Умовно можна назвати визначені ключові групи цінностей вищої освіти, як-от соціально-політичні, зокрема громадянські й національні, загальнокультурні й загальнолюдські цінності, комунікативні, інформаційні, цінності особистісного розвитку, родинні цінності.

На нашу думку, однією з основ ціннісного підходу до навчання й виховання в сучасній вищій школі є формування творчої індивідуальності майбутнього фахівця в контексті самоусвідомлення ним власного професійного призначення, самоствердження й самовдосконалення з метою вироблення в майбутньому індивідуального стилю професійної роботи. Практика показує, що цінності більшості студентів перебувають на рівні інтуїції.

Кропітка робота має проводитися щодо здійснення педагогічного моніторингу з метою виявлення інтересів студентів, а саме: гносеологічних, комунікативних, креативних, культурних, потреб у гармонійному фізичному розвитку. Отже, до цілеспрямованої роботи з формування ціннісних характеристик особистостей студентів також слід залучати і бібліотекарів, і психологів.

Завданням науково-педагогічних працівників є ідентифікація цінностей в особистості студента й подальша їхня реалізація на основі використання знань про інноваційну діяльність. Тільки в цьому випадку ціннісний підхід педагога до навчання й виховання перейде з рівня знань на рівень досвіду.

Кожен педагог повинен працювати над удосконаленням педагогічної майстерності, дбати про власний розвиток. Не слід забувати й про творчий пошук, власну оригінальність, нестандартність, відповідалність, культуру, мислення, світогляд, духовність.

Виключно цілісна особистість педагога може суттєво вплинути на особистість студента, а також забезпечити виховання свідомого громадянина України. Практична

діяльність науково-педагогічних працівників має бути спрямована на пошук шляхів удосконалення змісту освіти, що сприятиме формуванню гармонійної особистості при використанні ціннісного підходу.

Зважаючи на сучасні тенденції на ринку праці, зумовлені надзвичайно стрімким розвитком соціально-економічних процесів і викликані зближенням економік світу, важливою є потреба в ціннісних орієнтаціях майбутніх фахівців у процесі навчання й виховання, які будуть спрямовані на прагнення до досягнення інноваційності діяльності й мотивацію до постійного підвищення продуктивності праці. Водночас студентам треба прищеплювати думку про необхідність власної активності, бажання нарощувати особистий потенціал задля його реалізації в умовах майбутнього фаху, не забуваючи про виховання почуття прекрасного.

Заклади вищої освіти, в яких навчально-виховна робота здійснюється саме з такої позиції, як правило, є інноваційними. Їхня діяльність неодмінно передбачає оновлений зміст навчально-виховної роботи.

Зміна й збагачення навчальної програми сприяє задоволенню потреб здобувачів освіти в тому виді діяльності, який для них цікавіший. Більш привабливою щодо вибору інноваційних технологій є вільна модель, яка відповідає критерію «максимум свободи суб'єктного вибору – мінімум дій, що управляють». Ці технології зорієнтовано на створення здобувачами освіти особистого інтелектуального й інформаційного продукту та порівняння його з існуючими культурними зразками. Сучасний досвід та освітні моделі мають бути перспективними в плані пошукових новацій, зокрема: навчальне середовище має бути змістовним, таким, де є допомога й стимулююча потребу учасників взаємодія в самоактуалізації й самореалізації; навчальний матеріал має бути трансформованим й адаптованим відповідно до особливостей індивідуально-особистісного психофізіологічного розвитку особистості, особливо в процесі професійної підготовки; інноваційний тип навчання – це насамперед відвертість та оригінальність, а також готовність і вміння сприймати свою позицію не як єдину можливу та єдину істинну; у сучасній інноваційній освіті необхідні зміни у формуванні в майбутніх викладачів в університетах інноваційного типу мислення, відпрацьовування навички людино-центристського підходу до змістовного комунікативного навчання [3].

Основою процесу викладання є сталий зв'язок теоретичної підготовки та практичних навичок відповідно до майбутньої спеціальності. Дисципліни професійних циклів

мають викладатися таким чином, щоб теоретична й практична підготовка майбутніх фахівців відповідала сучасним реаліям освітнього процесу, що інтегрується у світовий ринок. Особливу увагу треба приділяти особистісним якостям майбутнього фахівця, його ставленню до професійної діяльності, забезпечуючи при цьому інтегроване викладання загальнотеоретичних, фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін. У викладі лекційного матеріалу доцільно широко демонструвати міжпредметні зв'язки, а на практичних заняттях використовувати завдання, які вчать аналізувати й зіставляти інформацію, комбінувати її, знаходити зв'язки, залежності й закономірності, формують уміння креативно мислити, обґрунтовувати власні ідеї. Очевидними перевагами, які з'являються в результаті такого підходу, є такі: підвищення якості викладання; систематизація знань майбутніх спеціалістів і покращення компетентнісної орієнтації в питаннях, пов'язаних із фахом; розширення можливостей у використанні інноваційних розробок під час викладання; досягнення цілісності змісту навчання [6].

Таким чином, ціннісний підхід до навчання й виховання передбачає інтенсифікацію трансформації мислення студентів із стереотипного на творче. Цінності можуть бути сформовані унаслідок застосування дидактичних, виховних, управлінських компонентів системи освітньої діяльності.

На жаль, треба зазначити, що діяльність окремих педагогів і закладів вищої освіти щодо впровадження ціннісного підходу в систему освітньої діяльності не може бути ефективною без паралельного розвитку на всеукраїнському й регіональному рівнях загалом. Можна стверджувати, що освіта при формуванні й удосконаленні ціннісного підходу до навчання й виховання йде шляхом спроб.

Цінності не можна виміряти чи обмежити час їхнього виховання певним проміжком роботи науково-педагогічного колективу, що ускладнює педагогічний моніторинг, тож цей процес має бути перманентним і безперервним. Науково-методичний супровід запровадження тих чи інших компонентів ціннісного підходу треба здійснювати не лише під час власне навчально-виховного процесу, а й у таких напрямках як участь у реалізації грантових проєктів і програм; науково-дослідна й експериментальна робота; участь студентів у наукових, художньо-мистецьких, спортивних конкурсах, олімпіадах, військово-патріотичних іграх, змаганнях тощо; виставкова діяльність; підготовка й

проведення семінарів із питань запровадження ціннісного підходу у вищій школі.

У закладі вищої освіти необхідно систематично працювати над реалізацією таких завдань: установлення й дотримання правил і норм перебування в закладі вищої освіти, шанобливе ставлення до його історії та традицій; підвищення культурного рівня науково-педагогічних працівників, зокрема виховання толерантності в стосунках із колегами, студентами, формування культури спілкування; етичне виховання; правове виховання; екологічне виховання; безпека користування мережею Інтернет у закладі вищої освіти; активізація роботи органів студентського самоврядування, широке їх залучення до вирішення питань життєдіяльності закладу вищої освіти з метою формування в студентів соціально активної життєвої позиції; організація позааудиторної роботи, зокрема гуртків (наукових, спортивно-оздоровчих, вокальних тощо), курсів, факультативів; проведення відкритих виховних заходів, тематичних тижнів задля естетичного, трудового й превентивного виховання; робота з інтелектуально й духовно обдарованими студентами, зокрема створення картотеки даних щодо таких студентів, з урахуванням особливостей їхнього особистісного розвитку; пояснення студентам необхідності виконання громадянських і конституційних обов'язків, усвідомлення необхідності європейського поступу держави; забезпечення охорони й зміцнення фізичного та психологічного здоров'я студентів, запобігання шкідливим звичкам, перевантаженню; сприяння формуванню інтелектуального й морального потенціалу особистості студента, зокрема організація зустрічей з успішними людьми, випускниками закладу вищої освіти; поширення розробок виховних заходів як передового педагогічного досвіду науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти.

На нашу думку, важливим є здійснення планового й систематичного внутрішнього контролю за такими аспектами як відвідування студентами закладу вищої освіти; стан дисципліни; робота зі студентами, схильними до правопорушень; робота зі студентами, що потребують соціального захисту (напівсироти, діти з багатодітних сімей, інваліди, діти-сироти, діти батьків-учасників операції об'єднаних сил); стан викладання гуманітарних дисциплін; робота з військово-патріотичного виховання в закладі вищої освіти.

Отримані шляхом здійснення внутрішнього контролю дані необхідно обговорювати на засіданнях кафедр, нарадах із ректором, учених радах. Значущою також буде

систематизація проведеної роботи через видання узагальнюючих наказів з окреслених питань.

Важливу роль відіграє планування й упровадження різних підходів до роботи з батьками, спілкування й співпраця з ними шляхом анкетування через студентів, індивідуальні бесіди, батьківські збори. Особливо ефективними такі заходи будуть щодо контингенту студентів першого й другого років навчання в закладі вищої освіти.

Ціннісні позиції в колективі закладу вищої освіти під час систематичної роботи зі студентами формуються на основі визначення наявних проблем і через пошук шляхів психолого-педагогічної співпраці (заохочення, підтримка) адміністрації, викладачів, студентів та їхніх батьків. Можна виділити три етапи цієї співпраці: підготовчий (робота адміністрації з науково-педагогічним колективом у частині визначення знань щодо методів роботи зі студентами, психологічних особливостей їхнього розвитку, надання методичних індивідуальних консультацій; самоосвіта); практичний (проведення семінарів, тренінгів, виховних бесід); результативний (проведення відкритих виховних заходів і навчальних занять, на яких організовується перегляд тематичних фільмів, створюється середовище для прийняття студентами самостійних рішень, формуються вміння співпрацювати з іншими, виховується моральність, дотримуються й зміцнюються принципи безпеки життєдіяльності тощо).

Таким чином, підкреслимо, що робота з прищеплення цінностей в закладі вищої освіти завжди спрямована на інтелектуальний, фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток особистості. Діяльність педагога має сприяти виконанню таких завдань: діагностика мікроклімату в академічних групах; консультативно-психологічна й методична допомога студентам; просвітницька й інформаційна робота зі зміцнення ціннісних орієнтацій студентів; соціально-педагогічна робота тощо.

Саме від цих напрямів роботи педагогічного колективу залежить розуміння студентами та їхніми батьками політики закладу вищої освіти. Це, безперечно, позитивно впливатиме на профорієнтаційні процеси.

Загалом, на нашу думку, основною метою запровадження ціннісного підходу в освітній процес є підвищення якості освітніх послуг, побудова повноцінного освітнього простору. Такі підходи забезпечать можливості для самореалізації й саморозвитку, формування сучасного прогресивного світогляду всіх учасників навчально-виховного процесу, зокрема через ініціативність і постійний

моніторинг активності кураторів і науково-педагогічного колективу закладу вищої освіти в цілому.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, у межах ціннісного підходу до навчання й виховання фундаментальним є усвідомлення того, що головною цінністю є власне здобувач освіти як особистість, а освіта має стояти на захисті його прав і свобод. Це дозволить науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти й студентським колективам зосередитись на спільних цінностях та організувати свою роботу більш ефективно, уникаючи конфліктних ситуацій.

В організації роботи щодо формування й розвитку ціннісного ставлення студентів до себе, сім'ї, людей, що оточують, до праці та свого майбутнього фаху значущими є профілактичні заходи, превентивне виховання. Важливою також є контроль-аналітична діяльність не лише з навчальної, а й із виховної роботи, задля оперативного виявлення недоліків і визначення шляхів їх усунення.

Планування виховної роботи адміністрацією, кафедрами, викладачами під час проведення навчальних занять і кураторами груп є одним із головних чинників успішності виховного процесу в напрямі ціннісного ставлення, здатності студентів виражати це ставлення в повсякденному житті, під час навчання та надалі у творчій діяльності у сфері самореалізації. Увагу необхідно приділяти психологізації навчально-виховного середовища.

Таким чином, головну увагу в подальших дослідженнях щодо проблематики впровадження ціннісного підходу в навчально-виховний процес закладу вищої освіти необхідно приділяти аспектам забезпечення злагодженості дій науково-педагогічного колективу в вихованні студентів, підвищенню якості й ефективності роботи кураторів, стимулювання мотивації та активності молоді, забезпеченню умов щодо просвітницької роботи зі студентами, розвитку фахової адаптованості. Крім того, в умовах реформування освіти в Україні потребує удосконалення діяльність науково-педагогічного колективу щодо впровадження форм роботи з підвищення мотивації студентів до самовиховання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вербець В. В. Моніторинг ескаляції соціально-психологічного дискомфорту особистості. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти / В. В. Вербець. – 2016. – Вип. 14. – С. 18–22.
2. Дічек Н. П. Внесок вітчизняної експериментальної педагогіки в обґрунтування

необхідності індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу. Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.): монографія / [авт.: Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., Бондар Л. С., Антоненко Н. Б., Філімонова Т. В., Антоненко М. Я., Куліш Т. І., Шевченко С. М.]. – К.: Пед. думка, 2013. – С. 32–73.

3. Левченко О. О. Інноваційна освіта: поширення інформаційно-комунікаційних технологій підвищення професіоналізму в діяльності педагога / О. О. Левченко, О. Ом. Левченко [Електронний ресурс]. URL: https://docs.google.com/document/d/1k0SsXPJiVUUkSOjo3U8MfoBf_mYf7DR1WbDSXbUSHEc/edit

4. Литвиненко С. Формування педагогічної рефлексії у процесі професійної підготовки майбутніх учителів в умовах ступеневої освіти. Нова педагогічна думка / С. Литвиненко. – 2013. – № 12. – С. 11–14.

5. Лякішева А. В. Соціальна поведінка і групова взаємодія: монографія / А. В. Лякішева. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 368 с.

6. Пашечко О. Особливості інтеграції змісту дисциплін професійного циклу при підготовці фахівців з економіки та підприємництва у структурі «коледж – університет». Нова педагогічна думка / О. Пашечко. – 2013. – № 12. – С. 146–148.

7. Цінність. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/cinnistj>

8. Pelekh Y. Badanie aksjofery przyszlego nauczyciela: od modelu do rzeczywistosci. Problemy wspolczesnej pedagogiki. Malopolska Wyzsza Szkola Ekonomiczna w Tarnowie. – 2015. – Tom 1. – Wyjście 1. – С. 85–97.

REFERENCES

1. Verbets, V. V. (2016). *Monitorynh eskalatsii sotsialno-psykholohichnoho dyskomfortu osobystosti*. [Monitoring the escalation of socio-psychological discomfort of the individual]. Kyiv.

2. Dichek, N. P. (2013). *Vnesok vitchyznianoї eksperymentalnoi pedahohiky v obgruntuvannia neobkhdnosti indyvidualizatsii ta dyferentsiatsii navchalno-vykhovnoho protsesu. Dyferentsiiovanyi pidkhd v istorii ukrainskoi shkoly (kinets XIX – persha tretyna XX st.)*. [The contribution of domestic experimental pedagogy to the justification of the need for individualization and differentiation of the educational process. Differentiated approach in the history of the Ukrainian school (end of the XIX – first third of the XX century)]. Kyiv.

3. Levchenko, O. O. *Innovatsiina osvita : poshyrennia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii pidvyshchennia profesionalizmu v diialnosti*

pedahoha. [Innovative education: the dissemination of information and communication technologies to enhance the professionalism of the teacher]. [Elektronnyi resurs]. URL : https://docs.google.com/document/d/1k0SsXPJiVUUkSOjo3U8MfoBf_mYf7DR1WbDSXbUSHEc/edit

4. Lytvynenko, S. (2013). *Formuvannia pedahohichnoi refleksii u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv v umovakh stupenevoi osvity*. [Formation of pedagogical reflection in the process of professional training of future teachers in conditions of graduate education]. Kyiv.

5. Liakisheva, A. V. (2014). *Sotsialna povedinka i hrupova vzaiemodiia*. [Social behavior and group interaction]. Lutsk.

6. Pashechko, O. (2013). *Osoblyvosti intehratsii zmistu dystsyplin profesiinoho tsykladu pry pidhotovtsi fakhivtsiv z ekonomiky ta pidpriemnytstva u strukturi «koledzh – universytet»*. [Features of the integration of the contents of the disciplines of the professional cycle in the training of specialists in economics and entrepreneurship in the structure of «college – university»]. Kyiv.

7. Tsinnist. *Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy*. [Values. Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. URL : <http://sum.in.ua/s/cinnistj>

8. Pelekh, Y. (2015). *Badanie aksjofery przyszlego nauczyciela: od modelu do rzeczywistosci*. [The study of the axioms of the future teacher: from model to reality]. Problemy wspolczesnej pedagogiki. Malopolska Wyzsza Szkola Ekonomiczna w Tarnowie.. Tom 1. Wyjście 1.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КІР'ЯНОВА Олена Василівна – старший викладач кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Наукові інтереси: теорія й методика навчання, комунікативна компетенція, інноваційні методи навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KIRYANOVA Olena Vasylivna – Senior Lecturer in Language Training, Pedagogy and Psychology O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv.

Circle of scientific interests: the theory and methods of teaching, innovative teaching methods, communicative competence.

Стаття надійшла до редакції 12. 01. 2019 р.
Рецензент – д.п.н. професор Савченко Н. С.